

Prof. dr. dr. h.c. Hinc Schuster-Šewc 80 lět

Dnja 8. februara 2007 woswjeći Hinc Schuster-Šewc, jedyn z wodźacych slawistow powójnskeje doby w Němskej, při dobrej strowoće swoje 80. narodniny. Wón je swoje žiwjenje jako slědźer a wučer serbskej linguistice wěnował a zhromadnje z druhimi rěčespytnikami swojeje generacije wuměňjenja za to stworił, zo móže wědomosć wo serbskej rěči džensa w mjezynarodnym měritku wobstać. Hłowny zaměr běše jemu „wšostronske wopisanje serbšćiny, hornjeje kaž delnjeje, a jeje městna we wulkej swój-bje druhich słowjanskich rěčow“¹.

Hinc Šewc – němsce Heinz Schuster – narodži so 1927 w Poršicach jako syn česle a skalarja, kiž zdobom mału žiwnosć zastarowaše. Wjesny hólc nawukny w Budyšinje powołanje železarskeho překupca. Wón wotrosće w němsko-serbskej wokolinje, hač-runjež po Přernej swětowej wójnje w ewangelskim džělu serbskeje Hornjeje Łužicy „młodžina hižo němcowaje“. Hdyž wobdžěli so młody Poršičan po wójnskej službje spočatk 1946 w Radworju na přerim kursu za serbskich nowowučerjow, dyrbyeše zwěsćić, zo wobknežachu jeho novi znači serbšćinu lěpje hač wón. Poměrnje krótki Radworski čas woznamjenješe za njeho „spóznaće noweho serbstwa, z přerimi wědomymi krokami na puću k narodnej identiteće“². Wuspěšnje wotzamkny dwuměsačne wukubłanje, hižo 1. měrca 1946 bu w Psowjach pola Minakała jako wučer a nawoda dwurjadowniskeje šule přistajeny. W februarje 1947 přewza přidatnje Minakałsku šulu, hišće w samsnym lěće slušeše k brigadowemu hibanju młodych člonow Domowiny.

Zajimowany na słowjanskich rěčach (wón wuknješe tehdom připódla rušćinu a čěšćinu), wuži Šewc 1948 šansu k uniwersitnemu studijej w Pólskej. Po zastupnym lěće we Wróclawju rozsudži so za Krakowsku Jagiellońsku uniwersitu, kotraž plačeše w swojim času jako Mekka europskeje slawistiki. Tu nadeńdže přichadnik nimale dospołnu sorabistisku biblioteku. Tak móžeše studij přirunowaceho słowjanskeho rěčespyta – pola koryfejow kaž Tadeusza Lehr-Splawińskeho, Kazimierza Nitscha abo Witolda Taszyckiego – z pohłubšenjom sorabistiskich znajomosćow zwjazać. W lěću 1953 zdoby Šewc titul magistra kaž tež diplomoweho wučerja rušćiny a wróci so do Łužicy.

Přez dwě lěće skutkowaše młody slawist jako asistent na 1951 založenym Institucie za serbski ludospyt w Budyšinje. 1955 zakitowaše pola znateho rěčespytnika a leksikografa Hansa Holma Bielfeldta na Berlinskej Humboldtowej uniwersiće disertaciju k temje „Historische und vergleichende Lautlehre der Sprache des Albin Moller“ (jako kniha Berlin 1958). Wot 1955 do 1964 bě docent za serbšćinu na Karla Marxowej uniwersiće w Lipsku, přerim zarjadnišću, kotrež skičeše kompletne filologiske a pedagogiske wukubłanje w sorabistice; při tym zapřija pólsćinu a druhe słowjanske rěče do swojeje wuwučowanskeje džělawosće. 1962 habilitowaše so z džěłom k historiskej leksikologiji a etymologiji słowjanskich rěčow. 1964 powołachu jeho na profesora za słowjanski rěčespyt a direktora Instituta za sorabistiku Lipšćanskeje uniwersity. Tutu zamołwitu funkciju, w kotrejž wědomostne a kubłanske aktiwity za serbski lud spomóžnje zjednoćeše, wukonješe Hinc Šewc hač do lěta 1992, potajkim skoro 30 lět.

¹ „Je wažne, zo namakamy w tu- a wukraju sprawnych přecelow“. Interview z prof. Hincem Šewcom, w: Rozhlad 52 (2002) 2, s. 50.

² Hinc Šewc: Njeběch sej wuzwolil jenož nowe powołanje, w: Wučerjo přerich lět. Antologija. Zestajał Jurij Wowčer, Budyšin 1984, s. 20.

W tutym času organizowaše mj. dr. mjezynarodne vysokošulske kursy za serbsku rěč a kulturu (1967–1982 sydom přechodow), kotrež wažnje k rozšěrjenju wědy wo słowjanskej mjeńšinje w Sakskej a Braniborskej přinošowachu. (Wot lěta 1992 pokročuje Budyski Serbski institut tutu tradiciju.) K bytosnym pódlanskim nadawkam w Lipšćanskej fazy jubilara słušeše wot lěta 1978 čestnohamtske předsydstwo towarstwa Societas Jablonoviana, kotrež bě so tehdom přez vysokošulske ministerstwo NDR ze zaměrom spěchowanja wědomostnych a kulturnych počahow z Pólskej znova založilo.

Wukon nimale 60-lětneho wědomostneho skutkowanja jubilara wotblyšcuje so w tójšto wjac hač 400 publikacijach, wozjewjenych zwjetša pod němsko-serbskim dwójnym mjenom Schuster-Šewc – k wolóženju za bibliografow. Tematiski wobłuk jeho dźěłow je nimoměry šěroki – počahuje so na wšitke runiny rěčneho systema, a to runje tak ze synchroniskeje kaž tež z diachroniskeje a přirunowaceje perspektiwy. Hižo w temje jeho disertacije – to bě wopisanje zwukoweho systema rěče Albina Mollera, awtora přenjeje delnjoserbskeje čišćaneje knihi – pokaza so, što měješe so z čežišćom a srjedzišćom jeho zajimow stać: stawizny hornjo- a delnjoserbsčiny. Šewc sam wuznawa so jako kontinuator Krakowskeje historiskeje rěčespytnje šule na polu serbsčiny.³

Wuchadžišćo bě analiza najstaršich rěčnych pomnikow, wo kotrychž spřistupnjenje za historiske a přirunowace slědženje ma jubilar wuznamne zaslůžby. Nimo wjele wužiwanje chrestomatije tekstow pochadźacych ze 16. do 18. lětstotka (*Sorbische Sprachdenkmäler. 16. bis 18. Jahrhundert*, Budyšin 1967) wuda jubilar cyły rjad dotal lědma přistupnych serbskich rukopisow a knihow, wědomostnje wobdźělane a wudospołnjene z nadrobnymi rěčnymi komentarami. Hdyž wěnowaše so při tym spočatnje předewšěm delnjoserbskim tekstam (1959 *Katechizm a spěwarske Albina Mollera*, 1967 přeložk Noweho zakonja Mikławša Jakubicy, 1990 *Enchiridion Vandalicum* Handrija Tary), tak přiwobroći so pozdžišo tež swědkam najstaršeje hornjoserbsčiny (*Budestečanska dupa Michała Frencela*, *Pokutne psalmy Martinija a katechizm Wjaclawa Warichiusa*). Wuchadžejo z tuteje editoriskeje dźěławosće poradzi so Šewcej samo wotkryće dotal njeznatych resp. znowanamakanje zhubjenych tekstow (*Das Neue Testament der niedersorbischen Krakauer (Berliner) Handschrift*, Budyšin 1996; *Rukopis Jana Cichoriusa z lěta 1663*, tež tam 2006).

Druha, syntetizowaca strona tuteje dźěławosće běchu přinoški k systematiskemu přepytowanju a předstajenju stawizniskeho wuwica hornjo- a delnjoserbsčiny. Najwuznamniši rezultat tutoho slědženja jubilara je jeho 5-zwjazkowy historisko-etymologiski słownik, kotryž wuchadžeše w lětach 1978 do 1996. W nim njewobjedna so jenož pochad a přiwoznosć hornjo- a delnjoserbskeje leksiki, ale z podawanjom najstaršich tekstowych wobswědčenjow jednotliwych słowow ma wón tež charakter historiskeho słownika, kajkiž bě serbsčina dotal tohorunja parowala. Zdobom ze słownikom a zawěšće tež inspirowane wot dźěla na nim nastawachu etymologiske pojednanja kaž tež historisko-přirunowace studije k prašenjam wuwica serbskeje fonetiki a morfologije. Při tym rozšěri so slědžerska perspektiwa dale a bóle na cyłk słowjanskich rěčow, na poziciju serbsčiny w tutym rěčnogeografiskim konteksće, tak zo ma wjele z tutych wozjewjenjow šěršu slawistisku dimensiiju. Wosebje płaci to za přinoški k diskusiji wo etnogenezy Słowjanow a k historiskej dialektologiji słowjanskich rěčow. Wuběr najwažnišich nastawkow jubilara wozjewi so 2000 jako 24. čisło *Spisow Serbskeho instituta*.

³ Polska nauczyła mnie naukowo myśleć ... (Rozmowa z profesorem Heinzem Schusterem-Šewcem), w: *Nowe Książki. Miesięcznik krytyki literackiej i naukowej*, Warszawa, čo. 5–6/1987, s. 38.

Tuta zběrka spřístupni w mnohich němskich a wukrajnych časopisach wozjewjene nastawki a podawa zdobom přehlad wo hłownych tematiskich linijach jeho dźěławosće.

Dalši tematiski wobłuk Šewcowych publikacijow je wěnowany rěči přitomnosće. Jako najwažniši wunošk dźěla na tutym polu ma so mjenować dwuzwjazkowa gramatika spisowneje hornjoserbšćiny, z kotrejž wotpowědowaše awtor nuznym potřebam wuwučowanskeje praksy. Přeni zwjazk (1968), kotryž wopisuje fonetiku/fonologiju a morfologiju (w tym tež słowotwórbu), dožiwi 1984 hišće dalši nakład a wuńdže dwójce w jendźelskim přeložku (G. Toops, 1996 a 1999), druhi zwjazk (1976) pak wobjedna, wuchadžejo z metodow českeju syntaktikarjow J. Bauera a M. Grepla, systematisce hornjoserbsku syntaksu.

Ze swojimi wědomostnymi wozjewjenjemi je Hinc Šewc lětdžesatki dołho sobu postajał postup w sorabistiskej linguistice. Jeho studenća dźělaja na nawodnych pozicijach w cyłej serbskej Łužicy a zwonka njeje. Wón bě z čonom mnohich gremijow, wot Serbskeje rěčneje komisije při Akademiji wědomosćow NDR hač do Wědomostnej přirady Serbskeho instituta, kotrejž – hišće jako wuměnkar – wot 1992 dobre džesač lět přislušeše. Wón liči k přenim a najpilnišim awtoram „Lětopisa“, w kotrehož redakciskej přiradze dale swěru sobu dźěla. 1988 powoła jeho Sakska akademija wědomosćow w Lipsku, 1997 Pólska akademija wědomosćow a wumělstwow w Krakowje na swojeho rjadneho sobustawa. Šewc je nošer Myta Čišinskeho I. rjadownje (1980); w awgusće 1998, składnostnje XII. mjezynarodneho kongresa slawistow, pomjenowa jeho Krakowska uniwersita w swjatočnym akće za čestneho doktora.

Hižo jako Hinc Šewc po 1945 wukubłanske móžnosće wuži, kotrež so młodemu Serbej tehdom we Łužicy skićachu, wuprudžeše wón njepowalny optimizm; „ćeže“ za 19-lětneho nowowučerja prosće njeeksistowachu. Optimizm, tempo, energiju je sej wón hač donětka wobchowal. Jeho dźělowy wobłuk poslednich lět móže so z wuslědkami někotrehožkuli młódšeho kolegi bjeze wšeho měrić. A za přichod nastaji sebi dalše plany, kiž maja dołholětny sorabistiski postulat spjelnić: syntezu stawiznow serbskeje rěče abo, lěpje prajene, serbskeju rěčow, přetož jubilar je hižo zahe zrozumil, „zo maja so rěčne a kulturne zajimy hornich kaž delnich Serbow jenak wobkedźbować“⁴. Přejemoj profesorej Hincej Šewcej móc a strowotu do dalšeho wunošneho slědženja. A nadźijamaj so, zo pomha jemu nowe bydlenje w bliskosći Budyskeho instituta, zo by swoje wědomostne předewzaća – tak kaž dotal stajnje – spušćomnje zwoprawdźil.

Dietrich Šolta, Sonja Wölkowa

⁴ „Je wažne, zo namakamy ...“, op. cit., s. 51.